

**Opinia prawna**  
**w przedmiocie dopuszczalności korzystania przez uczestnika studiów doktoranckich**  
**ze świadczeń pomocy materialnej w sytuacji posiadania przezeń stopnia naukowego**

**Zagadnienie**

Czy osoba posiadająca stopień naukowy (lub stopnie naukowe), będąca uczestnikiem studiów doktoranckich, zachowuje uprawnienie do otrzymywania stypendiów i korzystania ze świadczeń pomocy materialnej dla doktorantów?

**Stan faktyczny**

Osoba posiadająca stopień doktora (2008 – doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, specjalność: historia starożytna) oraz stopień doktora habilitowanego (2013 – doktor habilitowany nauk humanistycznych w dyscyplinie historia, specjalność: historia starożytna) została przyjęta na Stacjonarne Studia Doktoranckie Nauk o Kulturze prowadzone na Wydziale Nauk Historycznych i Pedagogicznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Doktorantka wcześniej była zatrudniona w kilku uczelniach jako nauczyciel akademicki. Jest członkiem Komisji Filologii Klasycznej Wydziału I Filologicznego Polskiej Akademii Umiejętności. W toku studiów doktoranckich doktorantka złożyła wnioski o stypendium doktoranckie, stypendium dla najlepszych doktorantów, zwiększenie stypendium z dotacji projakościowej oraz o stypendium ministra dla najlepszych doktorantów. Rada Doktorantów WNHIP UWr wystąpiła o wydanie opinii prawnej w przedmiocie dopuszczalności korzystania przez doktorantkę posiadającą stopnie naukowe ze środków pomocy materialnej dla doktorantów.

**Analiza prawna**

Studia doktoranckie, to studia trzeciego stopnia, kończące się uzyskaniem kwalifikacji trzeciego stopnia, na które są przyjmowani kandydaci posiadający kwalifikacje drugiego stopnia (art. 2 ust. 1 pkt 10 P.s.w.). Osoby dopuszczone do studiowania na tych studiach określa art. 196 ust. 1 P.s.w.: „Do studiowania na studiach doktoranckich może być dopuszczona osoba, która posiada kwalifikacje drugiego stopnia lub jest beneficjentem programu »Diamentowy Grant«, o którym mowa w art. 187a ust. 1”. Żaden z przepisów P.s.w. nie wyklucza osób posiadających stopień naukowy (stopnie naukowe) z grona uprawnionych do podjęcia studiów doktoranckich. Z powyższego można jedynie wyprowadzić wniosek *a contrario*, że niedopuszczalne jest przyjęcie osoby posiadającej kwalifikacje trzeciego stopnia w tej samej dyscyplinie na studia doktoranckie, które mają się skończyć uzyskaniem takich samych kwalifikacji. Zatem ustawodawca nie zakazuje przyjmowania na studia doktoranckie osób, które ukończyły inne studia doktoranckie oraz posiadających stopień naukowy inny niż będący efektem kształcenia na danych studiach trzeciego stopnia.

W mojej ocenie podstawą do odmowy przyjęcia na studia doktoranckie osoby, która posiada stopień naukowy w tej samej dyscyplinie powinna być konstatacja, że osoba ta zrealizowała już cele kształcenia i potwierdziła jego efekty poprzez uzyskanie stosownych kwalifikacji. Zgodnie z § 4 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 10 lutego 2017 r. w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz.U. poz. 256): „Realizacja programu studiów doktoranckich prowadzi do osiągnięcia efektów kształcenia uwzględniających ogólne charakterystyki efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji określone w ustawie z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz. U. z 2016 r.

poz. 64 i 1010 oraz z 2017 r. poz. 60) oraz w przepisach wydanych na podstawie art. 7 ust. 3 tej ustawy”. W myśl art. 8 pkt 11 ustawy o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, nadanie kwalifikacji na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji potwierdza dyplom doktorski. Ponadto przyjęciu na studia doktoranckie osoby, która posiada już potwierdzone efekty kształcenia na poziomie 8 PRK w tej samej dyscyplinie stałoby na przeszkodzie także to, że osoba taka mogłaby skutecznie ubiegać się o przeniesienie osiągnięć z odbytych uprzednio studiów doktoranckich – zgodnie z Europejskim Systemem Akumulacji i Transferu Punktów Zaliczeniowych (ECTS). Powyższa konstatacja nie stoi w sprzeczności z art. 70 ust. 1 Konstytucji RP, gdyż prawo do nauki nie ma charakteru bezwzględnie. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 28 listopada 2000 r., sygn. akt SK 18/99, OTK 2000, Nr 7, poz. 258 zauważył, że ograniczenia wprowadzania odpłatności za studia nie mogą być rozumiane jako „swoiste przyrzeczenie ustrojodawcy zapewnienia możliwości bezpłatnej nauki każdej osobie, która spełnia formalne warunki do studiowania w szkole wyższej (dysponuje świadectwem maturalnym i wyraża zamiar podjęcia studiów). Tego rodzaju podejście opierałoby się na całkowicie fikcyjnym i niemożliwym do realizacji założeniu (nawet w krajach o znacznie wyższym poziomie dochodu narodowego), które musiałoby prowadzić do zakwestionowania innych podstawowych norm konstytucyjnych, mających na celu ochronę finansów publicznych państwa”. W związku z tym w doktrynie wyrażono pogląd, iż „w zakresie podstawowych form nauczania w szkołach wyższych uczelnia musi udostępnić nieodpłatny tryb kształcenia, co nie oznacza, że musi nim objąć wszystkich zainteresowanych” (M. Królikowski, K. Szczucki, [w:] *Konstytucja RP. Komentarz*, red. M. Safjan, L. Bosek, t. 1, Warszawa 2016, s. 1581). Zatem ograniczenie w postaci odmowy przyjęcia na stacjonarne studia doktoranckie osoby, która posiada już kwalifikacje na poziomie 8 PRK w tej samej dyscyplinie, nie może być uznane za naruszenie art. 70 ust. 1 Konstytucji RP.

Z kolei analizie należy poddać regulacje prawne, związane z poszczególnymi stypendiami i formami pomocy materialnej dla doktorantów.

#### 1) Stypendium doktoranckie

Zarówno art. 200 P.s.w., jak i przepisy rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie studiów doktoranckich i stypendiów doktoranckich (Dz.U. poz. 558) nie zawierają żadnych ograniczeń w zakresie możliwości przyznania stypendium doktoranckiego osobie posiadającej stopień naukowy. W doktrynie zauważa się, że stypendium doktoranckie jest szczególną formą pomocy, niezaliczoną w P.s.w. do świadczeń pomocy materialnej, o których mowa w art. 199 ust. 1 (por. A. Musiała, [w:] K.M. Baran (red.), *Akademickie prawo pracy. Komentarz do art. 107-158 oraz 196-201a i 226 ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym*, Warszawa 2015, s. 380). Decyzja rektora w sprawie stypendium doktoranckiego zapada w granicach uznania administracyjnego („Uczestnik stacjonarnych studiów doktoranckich może otrzymywać stypendium doktoranckie” – art. 200 ust. 1 P.s.w.). Co więcej, ustawa nie wprowadza nawet obowiązku uregulowania szczegółowych zasad przyznawania tego stypendium w postaci regulaminu. W praktyce regulaminy takie są wprowadzane – w uzgodnieniu z organami samorządu doktorantów – jako zarządzenia rektorów, bez szczególnej podstawy prawnej (na podstawie ogólnej normy kompetencyjnej).

W niektórych uczelniach w regulaminach stypendialnych wprowadza się różne ograniczenia, odnoszące się do potencjalnych ich beneficjentów, np. wyklucza się z grona uprawnionych pracowników uczelni – uczestników studiów III stopnia. Na zasadzie analogii można rozważyć wprowadzenie tego rodzaju ograniczenia w stosunku do osób, które już posiadają stopień naukowy.

Wydaje się, że ograniczenie to mogłoby mieć charakter dyskryminacyjny i w razie zaskarżenia odmownej decyzji rektora do sądu administracyjnego, decyzja ta mogłaby zostać uchylona. Niemniej jednak, wówczas to osoba zainteresowana otrzymywaniem tego stypendium będzie musiała przejawiać inicjatywę w zwalczaniu niekorzystnego dla niej rozstrzygnięcia.

#### 2) Stypendium dla najlepszych doktorantów

Stypendium to jest świadczeniem przyznawanym ze środków funduszu pomocy materialnej – na zasadach określonych przez rektora w uzgodnieniu z uczelnianym organem samorządu doktorantów (art. 199 ust. 2 P.s.w.). Przesłanki przyznania tego stypendium wskazano w art. 199 ust. 5 P.s.w. Brak tu jakichkolwiek ograniczeń w stosunku do uczestników, którzy wcześniej uzyskali stopień doktora lub doktora habilitowanego.

Ewentualne wprowadzenie takiego ograniczenia podmiotowego do zasad przyznawania stypendium, określanych przez rektora w uzgodnieniu z organem samorządu doktorantów mogłoby zostać uznane za dyskryminację. Aktualność zachowują powyżej zamieszczone uwagi dotyczące sądowej kontroli decyzji odmownej.

#### 3) Zwiększenie stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej

Świadczenie to jest finansowane z dotacji podmiotowej na dofinansowanie zadań projakościowych (art. 94b ust. 1 pkt 5 P.s.w.) i nie zostało wymienione w katalogu świadczeń pomocy materialnej dla doktorantów (art. 199 ust. 1 P.s.w.). W myśl art. 200a ust. 1 P.s.w. omawiane zwiększenie stypendium doktoranckiego przysługuje doktorantom wyróżniającym się w pracy naukowej i dydaktycznej, przy czym tryb jego przyznawania zawiera regulamin określony przez rektora po uzyskaniu opinii właściwego organu samorządu doktorantów, z uwzględnieniem zasady, że uprawnienie do otrzymywania tego stypendium przysługuje nie więcej niż 30% najlepszych doktorantów na poszczególnych latach studiów doktoranckich. Wobec powyższego brak jest możliwości wyłączenia z grona beneficjentów tego zwiększenia doktorantów należących do 30% najlepszych, choćby legitymowali się oni stopniem naukowym.

#### 4) Stypendium ministra dla najlepszych doktorantów

Stypendium ministra jest zaliczane do świadczeń pomocy materialnej dla doktorantów (art. 199 ust. 1 pkt 5 P.s.w.). W myśl art. 199c ust. 1 P.s.w.: „Stypendia ministra za wybitne osiągnięcia są przyznawane doktorantom przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego na wniosek rektora uczelni zaopiniowany przez radę podstawowej jednostki organizacyjnej, a w przypadku uczelni nieposiadającej podstawowej jednostki organizacyjnej – przez senat uczelni”, przy czym źródłem finansowania jest budżet ministra nadzorującego daną uczelnię (art. 199c ust. 2b P.s.w.). Szczegółowe zasady przyznawania tych stypendiów reguluje rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 lipca 2015 r. w sprawie stypendiów ministra za wybitne osiągnięcia przyznawanych doktorantom (Dz.U. poz. 1051), które nie uniemożliwia wypłaty takiego świadczenia osobie posiadającej stopień naukowy. Stypendium jest przyznawane w granicach uznania administracyjnego.

Z mocy odesłania zawartego w art. 199 ust. 4 P.s.w. do przyznawania świadczeń takich jak m.in. stypendium dla najlepszych doktorantów oraz stypendium ministra za wybitne osiągnięcia stosuje się odpowiednio przepisy o pomocy materialnej dla studentów, z wyłączeniem art. 174 ust. 4 P.s.w.

W związku z tym, z normy prawnej zrekonstruowanej z art. 184 ust. 5 w związku z art. 199 ust. 4 P.s.w. wynika, iż doktorantowi, który po ukończeniu studiów doktoranckich w zakresie jednej dyscypliny kontynuuje naukę na studiach doktoranckich w zakresie innej dyscypliny, nie przysługują następujące świadczenia pomocy materialnej: 1) stypendium socjalne; 2) stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych; 3) stypendium dla najlepszych doktorantów; 4) stypendium ministra za wybitne osiągnięcia. Ponadto z mocy art. 184 ust. 9 P.s.w. doktorant otrzymujący którekolwiek z wymienionych świadczeń pomocy materialnej „jest obowiązany niezwłocznie powiadomić uczelnię o wystąpieniu okoliczności, o której mowa w ust. 5, mającej wpływ na prawo do świadczeń pomocy materialnej”.

W procesie odpowiedniego stosowania art. 184 ust. 5 P.s.w. do uczestników studiów doktoranckich powstają problemy interpretacyjne. Niejasne jest, co należy rozumieć jako „ukończenie studiów doktoranckich”, gdyż przepisy powszechnie obowiązujące nie operują takim pojęciem. Zgodnie z cytowanym już § 4 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 10 lutego 2017 r. w sprawie kształcenia na studiach doktoranckich w uczelniach i jednostkach naukowych (Dz.U. poz. 256): „Realizacja programu studiów doktoranckich prowadzi do osiągnięcia efektów kształcenia uwzględniających ogólne charakterystyki efektów uczenia się dla kwalifikacji na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji określone w ustawie z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz. U. z 2016 r. poz. 64 i 1010 oraz z 2017 r. poz. 60) oraz w przepisach wydanych na podstawie art. 7 ust. 3 tej ustawy”. W myśl art. 8 pkt 11 ustawy o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji, nadanie kwalifikacji na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji potwierdza dyplom doktorski. Zatem pod pojęciem „ukończenia studiów doktoranckich” należałoby rozumieć uzyskanie stopnia doktora jako efektu kształcenia na tych studiach. *A contrario*, odbycie studiów doktoranckich bez uzyskania stopnia doktora albo uzyskanie tego stopnia poza studiami doktoranckimi nie będzie się mieścić w hipotezie normy zrekonstruowanej z art. 184 ust. 5 w związku z art. 199 ust. 4 P.s.w.

Zatem jeśli doktorant ukończył wcześniej inne studia doktoranckie i otrzymuje choćby jedno z następujących świadczeń pomocy materialnej: 1) stypendium socjalne; 2) stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych; 3) stypendium dla najlepszych doktorantów; 4) stypendium ministra za wybitne osiągnięcia – jest zobowiązany do powiadomienia uczelni o zaistnieniu przeszkody w zakresie prawa do świadczenia. W razie pobrania świadczeń mimo zaistnienia przeszkody, możliwe będzie wzruszenie decyzji o przyznaniu świadczenia w trybie wznowienia postępowania z art. 145 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2016 r. poz. 23 z późn. zm.; dalej: K.p.a.), zgodnie z którym w sprawie zakończonej decyzją ostateczną wznawia się postępowanie, jeżeli dowody, na których podstawie ustalono istotne dla sprawy okoliczności faktyczne, okazały się fałszywe. W myśl art. 146 § 1 K.p.a. uchylenie decyzji o przyznaniu świadczenia z przyczyny określonej w art. 145 § 1 pkt 1 K.p.a. jest dopuszczalne w okresie do dziesięciu lat od wydania decyzji. Niemniej jednak, zastosowanie tego przepisu wymaga ustalenia ponad wszelką wątpliwość, że doktorant uzyskał wcześniej stopień doktora jako rezultat kształcenia na studiach doktoranckich.

## **Wnioski**

Reasumując powyższe należy stwierdzić, że:

- 1) Brak jest podstaw prawnych w przepisach powszechnie obowiązujących do ograniczania prawa do stypendiów i świadczeń pomocy materialnej doktorantom, którzy posiadają stopień naukowy

(lub stopnie naukowe). Ewentualne regulacje w tym zakresie zawarte w uczelnianych regulaminach przyznawania świadczeń mogą zostać uznane za niezgodne z prawem przez sąd administracyjny podczas kontroli decyzji odmownej.

- 2) Z art. 184 ust. 5 w związku z art. 199 ust. 4 P.s.w. wynika, iż doktorantowi, który po ukończeniu studiów doktoranckich i uzyskaniu stopnia doktora w zakresie jednej dyscypliny kontynuuje naukę na studiach doktoranckich w zakresie innej dyscypliny, nie przysługują następujące świadczenia pomocy materialnej: 1) stypendium socjalne; 2) stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych; 3) stypendium dla najlepszych doktorantów; 4) stypendium ministra za wybitne osiągnięcia.
- 3) Z mocy art. 184 ust. 9 P.s.w. doktorant otrzymujący którekolwiek z wymienionych wyżej świadczeń pomocy materialnej „jest obowiązany niezwłocznie powiadomić uczelnię o wystąpieniu okoliczności, o której mowa w ust. 5, mającej wpływ na prawo do świadczeń pomocy materialnej”.
- 4) W razie pobrania świadczeń mimo zaistnienia przeszkody, o której mowa w art. 184 ust. 5 w związku z art. 199 ust. 4 P.s.w., możliwe będzie wzruszenie decyzji o przyznaniu świadczenia w trybie wznowienia postępowania administracyjnego na podstawie art. 145 § 1 pkt 1 K.p.a.
- 5) W hipotezie normy wynikającej z art. 184 ust. 5 w związku z art. 199 ust. 4 P.s.w. nie mieści się odbycie studiów doktoranckich bez uzyskania stopnia doktora albo uzyskanie tego stopnia poza studiami doktoranckimi.

### **Konkluzja końcowa**

Osoba posiadająca stopień naukowy (lub stopnie naukowe), będąca uczestnikiem studiów doktoranckich, zachowuje uprawnienie do korzystania ze świadczeń pomocy materialnej dla doktorantów, jeśli uzyskany stopień doktora nie jest efektem kształcenia na studiach doktoranckich.

### **Postulat *de lege ferenda***

Na tle zaistniałego przypadku wydaje się zasadne wnioskowanie o nowelizację przepisów dotyczących stypendiów dla uczestników studiów doktoranckich. Biorąc pod uwagę niedostateczną ilość środków przeznaczanych na stypendia dla doktorantów – uczestników studiów doktoranckich, którzy ubiegają się po raz pierwszy o stopień naukowy, zasadne wydaje się ustawowe ograniczenie prawa osób już posiadających stopień naukowy do otrzymywania wszelkich form wsparcia na studiach doktoranckich. Proponuje się dopisanie w art. 199 P.s.w. nowego ustępu 6 w brzmieniu: „6. Doktorant, który posiada kwalifikacje na poziomie 8 Polskiej Ramy Kwalifikacji, nie może otrzymywać świadczeń pomocy materialnej, o których mowa w ust. 1, a także stypendium doktoranckiego, o którym mowa w art. 200 ust. 1”. Proponowane ograniczenie spowoduje pozbawienie uprawnień do tych świadczeń osób, które podejmują studia doktoranckie posiadając już stopień naukowy (stopnie naukowe), gdyż interes publiczny nie uzasadnia wspierania takich osób świadczeniami z budżetu państwa.

### **Opinię sporządził:**

**Paweł Sobotko**

Przewodniczący Komisji Prawnej KRD

8 kwietnia 2017 r.

# **Dopuszczalność korzystania przez uczestnika studiów doktoranckich ze świadczeń pomocy materialnej w sytuacji posiadania przezeń stopnia naukowego**

## **Opinia odrębna**

Niniejsza opinia jest uzupełnieniem oraz – częściowo – zdaniem odrębnym do opinii Komisji Prawnej Krajowej Reprezentacji Doktorantów (dalej: KPKRD) z dnia 8 kwietnia 2017 roku.

### **Zagadnienie**

Czy osoba posiadająca stopień naukowy (lub stopnie naukowe), będąca uczestnikiem studiów doktoranckich, zachowuje uprawnienie do otrzymywania stypendiów i korzystania ze świadczeń pomocy materialnej dla doktorantów?

### **Stan faktyczny**

Osoba posiadająca stopień doktora (2008 – doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, specjalność: historia starożytna) oraz stopień doktora habilitowanego (2013 – doktor habilitowany nauk humanistycznych w dyscyplinie historia, specjalność: historia starożytna) została przyjęta na Stacjonarne Studia Doktoranckie Nauk o Kulturze prowadzone na Wydziale Nauk Historycznych i Pedagogicznych Uniwersytetu Wrocławskiego. Doktorantka wcześniej była zatrudniona w kilku uczelniach jako nauczyciel akademicki. Jest członkiem Komisji Filologii Klasycznej Wydziału I Filologicznego Polskiej Akademii Umiejętności. W toku studiów doktoranckich doktorantka złożyła wnioski o stypendium doktoranckie, stypendium dla najlepszych doktorantów, zwiększenie stypendium z dotacji projakościowej oraz o stypendium ministra dla najlepszych doktorantów. Rada Doktorantów WNHIP UW wręczyła opinię w przedmiocie dopuszczalności korzystania przez doktorantkę posiadającą stopnie naukowe ze środków pomocy materialnej dla doktorantów.

### **Analiza prawna**

#### **I. Dopuszczalność przyjęcia na studia doktoranckie osoby posiadającej stopień naukowy**

W mojej opinii nie ma żadnych wątpliwości, że osoba posiadająca stopień naukowy może zostać przyjęta na studia doktoranckie – nawet w zakresie specjalności, w której posiada już stopień naukowy.

Próby ograniczania dostępności studiów dla osób, które studia takie już ukończyły, opierają się przede wszystkim na argumentach aksjologicznych i celowościowych, częściowo także na fiskalnym interesie państwa. W opinii prawnej KPKRD jako uzasadnienie dla odmowy przyjęcia takiej osoby na studia podaje się fakt, iż osoba taka zrealizowała już cele kształcenia i potwierdziła jego efekty poprzez uzyskanie stosownych kwalifikacji. **Tymczasem nieprawidłowe jest odwoływanie się do wykładni celowościowej, gdy omawiane zagadnienie prawne nie budzi żadnych wątpliwości przy zastosowaniu wykładni językowej i systemowej.** W tym zakresie sytuacja prawna osoby posiadającej stopień naukowy i chcącej podjąć studia doktoranckie, choćby w tej samej dziedzinie, jest bowiem całkowicie jasna – przepisy konstytucyjne i ustawowe nadają jej prawo do podjęcia studiów, żaden przepis szczególny nie odbiera takiej możliwości osobom, które dane studia już ukończyły, a ponadto wprowadzenie takiego ograniczenia nie dałoby się obronić przed wymogami dotyczącymi przesłanek ograniczania konstytucyjnych praw i wolności z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Ponadto jednostka, podejmując kształcenie na jakimkolwiek poziomie, może kierować się zupełnie innymi względami niż jedynie uzyskanie stosownych kwalifikacji. Tylko przykładowo można tu wymienić chęć poszerzania wiedzy, rozwoju, uczestnictwa w studenckim/doktoranckim ruchu kulturalnym lub społecznym, itd.

Zwracam również uwagę, że odwoływanie się do względów celowościowych z pominięciem wykładni językowej i systemowej, a następnie dokonywanie niejako „odwróconego” łańcucha wykładni jest bardzo niebezpieczne z punktu widzenia praw jednostki. W praktyce umożliwia to pozbawienie możliwości kształcenia każdej jednostki, jeżeli tylko podmiot stosujący prawo uzna chęć podjęcia kształcenia przez jednostkę za nieuzasadnioną, absurdalną lub jakkolwiek inaczej negatywnie ocenianą z celowościowego punktu widzenia. Tymczasem **nie istnieją żadne przyczyny, dla których podmiot stosujący prawo miałby oceniać zasadność podjęcia przez jednostkę kształcenia na określonym poziomie.** Każdy, spełniwszy warunki przewidziane prawem, ma możliwość podjęcia kształcenia i korzysta w tym zakresie ze swego konstytucyjnego prawa. Warto też zwrócić uwagę, że czasami przesłanki ponownego podjęcia już ukończonych studiów mogą mieć charakter racjonalny, uzasadniony i wynikać

np. z postępu naukowego w jakiejś dziedzinie (nauki techniczne, medyczne) lub znacznego upływu czasu (dezaktualizacja stanu prawnego w naukach prawnych).

Całkowicie nie zgadzam się z zastosowaniem do omawianego stanu faktycznego poglądu doktryny przytoczonego w opinii KPKRD, zgodnie z którym „w zakresie podstawowych form nauczania w szkołach wyższych uczelnia musi udostępnić nieodpłatny tryb kształcenia, co nie oznacza, że musi nim objąć wszystkich zainteresowanych”<sup>1</sup>. Pogląd ten jest trafny, ale został przytoczony w złym kontekście. Odnosi się on bowiem do faktu, iż uczelnia nie ma obowiązku zapewniania nieodpłatnego kształcenia wszystkim chętnym kandydatom na nieodpłatne studia stacjonarne, nie może zaś służyć do uzasadniania twierdzenia, że uczelnia może odmówić przyjęcia na studia osoby, która studia takie już ukończyła. Pogląd ten dotyczy jednej z konstytucyjnych gwarancji prawa do nauki, a dokładnie – wyjątku od zasady bezpłatności nauki w szkołach publicznych i możliwej odpłatności usług edukacyjnych na poziomie wyższym, nie zaś bezpośrednio prawa do nauki i możliwości podejmowania studiów jako takiej.

Wobec opinii prawnej KPKRD w zakresie dopuszczalności podjęcia studiów doktoranckich przez osobę posiadającą już stopień naukowy można sformułować jeszcze kilka innych zarzutów. Jednakże kwestia ta nie wpływa na główne zagadnienie, o którego rozstrzygnięcie zwróciła się Rada Doktorantów WNHIP UW, czyli możliwość pobierania stypendiów. Z tego względu kwestia omawiana w niniejszym punkcie nie jest przedmiotem dalszych rozważań.

## **II. Dopuszczalność pobierania stypendiów przez uczestnika studiów doktoranckich posiadającego stopień naukowy**

W świetle opinii KPKRD główny problem w rozstrzygnięciu opiniowanego zagadnienia związany jest z treścią normy prawnej zrekonstruowanej na podstawie art. 184 ust. 5 w związku z art. 199 ust. 4 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym (dalej: p.s.w.).

KPKRD stanęła na stanowisku, że „ukończenie studiów doktoranckich”, które na gruncie normy zrekonstruowanej na podstawie art. 184 ust. 5 w związku z art. 199 ust. 4 p.s.w. przesądza o braku możliwości pobierania stypendiów, oznacza wyłącznie uzyskanie stopnia

---

<sup>1</sup> M. Królikowski, K. Szczucki, [w:] *Konstytucja RP. Komentarz*, red. M. Safjan, L. Bosek, t. 1, Warszawa 2016, s. 1581.



doktora jako efektu kształcenia na studiach doktoranckich. *A contrario*, zdaniem KPKRD, nie mieści się w hipotezie tej normy odbycie studiów doktoranckich bez uzyskania stopnia doktora albo uzyskanie tego stopnia poza studiami doktoranckimi. Wątpliwości związane z rozumieniem zwrotu „ukończenie studiów doktoranckich” wypływają m. in. z faktu, iż ustawodawca nie posługuje się tym zwrotem.

Punktem wyjścia jest zatem niespójność terminologiczna ustawodawcy w zakresie ukończenia studiów I stopnia, II stopnia lub jednolitych magisterskich oraz „ukończenia” studiów doktoranckich. Niespójność ta nie daje się usunąć przy zastosowaniu dyrektyw wykładni językowej, co zresztą w pełni potwierdza opinia KPKRD. Rozstrzygnięcia nie dostarcza również wykładnia systemowa na skutek zupełnie odmiennego charakteru tych studiów oraz sposobów ich „ukończenia”. W związku z powyższym, moim zdaniem, konieczne staje się oparcie procesu konstrukcji normy prawnej o zasady wykładni funkcjonalnej.

Nie budzi żadnych wątpliwości fakt, iż celem, jaki przyświecał ustawodawcy przy uchwalaniu art. 184 ust. 5 p.s.w., było zapobieżenie sytuacjom, w których jednostka po ukończeniu jednych studiów, a więc po uzyskaniu stosownych uprawnień, kontynuuje studia na drugim kierunku wyłącznie w celu pobierania stypendiów. Ustawodawca w art. 184 ust. 5 p.s.w. zdecydował się zatem na odebranie prawa do pobierania świadczeń, o których mowa w art. 173 ust. 1 p.s.w., osobom, które po ukończeniu jednego kierunku studiów kontynuują naukę na drugim kierunku studiów, zaś przepis ten, zgodnie z art. 199 ust. 4 p.s.w. należy również stosować odpowiednio do przyznawania świadczeń, o których mowa w art. 199 ust. 1.

Właśnie na tym etapie rozważań pojawia się problem związany ze znaczeniem zwrotu „ukończenie studiów doktoranckich” w kontekście wymogu „odpowiedniego” stosowania przepisów o pomocy materialnej dla studentów.

Istotą procesu „odpowiedniego” stosowania przepisów z innego obszaru jest m. in. niwelowanie różnic językowych pomiędzy dwoma obszarami, do których należy stosować określone przepisy – obszaru pierwszego, w którym przepisy są stosowane wprost, oraz obszaru drugiego, w którym stosowanie przepisów zaczerpniętych z obszaru pierwszego następuje „odpowiednio”. Gdyby bowiem potrzeby niwelowania takich różnic językowych

nie było, to ustawodawca przewidziałby po prostu „stosowanie” lub „stosowanie wprost”, nie zaś stosowanie „odpowiednio”. Jeśli zatem „ukończenie studiów” w przypadku studiów I stopnia, II stopnia lub jednolitych magisterskich nie budzi wątpliwości, natomiast takie wątpliwości językowe występują na gruncie studiów doktoranckich i nie można ich usunąć przy użyciu dyrektyw wykładni językowej i systemowej, to **w procesie „odpowiedniego” stosowania prawa należy nadać takie znaczenie sformułowaniu „ukończenie studiów doktoranckich”, które będzie możliwie najbliższe celowi, jaki przyświecał ustawodawcy przy uchwalaniu art. 184 ust. 5 i art. 199 ust. 4 p.s.w. Chodzi zatem o skonstruowanie bliźniaczej normy prawnej mimo rozbieżności językowych i odmiennego obszaru regulacji, nie zaś dokonywanie takiej wykładni, która mimo wymogu „odpowiedniego” stosowania przepisów z innego obszaru toleruje powstawanie luk rażąco sprzecznych z intencją ustawodawcy, a opartych wyłącznie o zasady wykładni językowej.** W mojej opinii nie budzi wątpliwości fakt, że przez „ukończenie studiów doktoranckich” należy w tym przypadku rozumieć posiadanie stopnia doktora. Jest to oczywiście założenie nierozstrzygalne na gruncie wykładni językowej, ale bezsprzecznie zbieżne z intencjami ustawodawcy oraz prawidłowe w świetle zasad „odpowiedniego” stosowania przepisów z innego obszaru.

Dla oceny możliwości pobierania stypendiów przez osobę posiadającą stopień naukowy znaczenie mają również uregulowania konstytucyjne. Ustrojodawca w art. 70 ust. 4 Konstytucji RP przewidział, że celem tworzenia i wspierania przez władze publiczne systemów indywidualnej pomocy finansowej i organizacyjnej dla uczniów i studentów jest zapewnienie powszechnego i równego dostępu do wykształcenia. Nie wyklucza to oczywiście tworzenia przez organy państwa systemów stypendialnych, które będą realizować inny cel niż tylko zapewnienie powszechnego i równego dostępu do wykształcenia (np. finansowe nagradzanie studentów posiadających wybitne osiągnięcia na najwyższym poziomie), jednakże z całą pewnością **należy wykluczyć możliwość takiego ukształtowania systemów stypendialnych, zasad przyznawania stypendiów oraz wykładni przepisów z tego obszaru, które w sposób oczywisty będą sprzeczne z celem określonym w art. 70 ust. 4 Konstytucji RP, albo będą utrudniać realizację zasady zawartej w tym przepisie.** Tymczasem założenie, że osoba posiadająca stopień naukowy może pobierać stypendia przewidziane w art. 199 ust. 1 p.s.w. – co może odbywać się kosztem kogoś, kto stopnia doktora jeszcze nie posiada i odbywa studia doktoranckie w celu uzyskania tego stopnia, zaś w rankingu stypendialnym będzie pierwszy „pod kreską” – oznaczałoby takie właśnie zachwianie równości, a dokładniej – celu, dla którego państwo przyznaje określone stypendia.

Z treścią art. 70 ust. 4 Konstytucji RP nie daje się pogodzić pobieranie przez osobę posiadającą już stopień naukowy stypendiów, których celem jest przecież umożliwienie lub finansowo-organizacyjne ułatwienie uzyskania takich uprawnień przez osoby ich nieposiadające. W takim stanie faktycznym stypendium przestaje być bowiem instrumentem ułatwiającym uzyskanie stosownych kwalifikacji, a *de facto* staje się wynagrodzeniem za posiadanie formalnoprawnego statusu doktoranta. Należy więc dokonywać takiej wykładni przepisów dotyczących zasad przyznawania stypendiów, której wynik nie będzie w oczywisty sposób sprzeczny z normami konstytucyjnymi, choćby nawet dana zasada konstytucyjna miała charakter wyłącznie normy programowej, jak to ma miejsce w przypadku art. 70 ust. 4.

Abstrahując od powyższych rozważań należy jeszcze podkreślić, że przyjęcie założenia przedstawionego w opinii KPKRD, zgodnie z którym w hipotezie normy wynikającej z art. 184 ust. 5 w związku z art. 199 ust. 4 P.s.w. nie mieści się odbycie studiów doktoranckich bez uzyskania stopnia doktora albo uzyskanie tego stopnia poza studiami doktoranckimi, prowadzi do absurdalnych wniosków. Po pierwsze, w świetle opinii KPKRD uzyskanie stopnia doktora poza studiami doktoranckimi w rzeczywistości **staje się furtką, która umożliwia nieograniczone czasowo pobieranie stypendiów przewidzianych dla doktorantów przez osoby, które uzyskały stopień naukowy poza studiami doktoranckimi**. Nie trzeba udowadniać, że upowszechnienie się takiego poglądu może doprowadzić do patologicznej sytuacji, w której na wielu polskich uczelniach stypendia przewidziane dla doktorantów będą pobierać osoby posiadające już stopień naukowy. Taka wykładnia przepisów jest nie tylko jaskrawym obejściem normy skonstruowanej na podstawie art. 184 ust. 5 w związku z art. 199 ust. 4 p.s.w., ale stanowi także oczywiste zaprzeczenie celu, jaki przyświecał ustawodawcy. Po drugie, i co jeszcze bardziej absurdalne, analogicznie należałoby wówczas uznać, że osoba będąca laureatem „Diamentowego Grantu”, której nadano stopień doktora w trybie art. 13a ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki i która z mocy prawa uzyskała uprawnienia drugiego stopnia – w sposób przecież inny niż „ukończenie studiów”, o którym mowa w art. 167 ust. 2 p.s.w. – zachowuje nieograniczoną czasowo możliwość pobierania stypendiów przewidzianych zarówno dla studentów, jak i dla doktorantów. Uzyskała bowiem uprawnienia drugiego stopnia poza studiami magisterskimi oraz uzyskała stopień doktora poza studiami doktoranckimi, co w świetle opinii KPKRD uprawnia ją do pobierania wszystkich stypendiów, jeżeli tylko formalnie będzie miała status studenta i doktoranta w jakiegokolwiek

szkole wyższej. Powyższe przykłady, moim zdaniem, świadczą o wadliwości poglądu prawnego wyrażone w opinii KPKRD.

Jako ostatnie zagadnienie z zakresu dopuszczalności pobierania stypendiów należy opisać fakt, że ustawodawca nie przewidział odpowiedniego stosowania przepisów o pomocy materialnej dla studentów w odniesieniu do stypendium doktoranckiego oraz zwiększenia stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej. Stypendia te są uregulowane odpowiednio w art. 200 i art. 200a p.s.w. Z kolei przepis art. 199 ust. 4 p.s.w. wyraźnie stanowi, że odpowiednie stosowanie m. in. art. 184 ust. 5 odnosi się do świadczeń wymienionych w art. 199 ust. 1, a zatem: stypendium socjalnego, zapomogi, stypendium dla najlepszych doktorantów, stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych oraz stypendium ministra za wybitne osiągnięcia. W związku z tym doktorant, nawet posiadający stopień naukowy, ma prawo do otrzymywania stypendium doktoranckiego oraz zwiększenia stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej, ponieważ kwestia ta nie budzi żadnych wątpliwości w toku dokonywania wykładni językowej. W tym zakresie pogląd wyrażony w opinii KPKRD jest słuszny. Jednocześnie pragnę zwrócić uwagę, że takie ukształtowanie zasad przyznawania stypendium doktoranckiego oraz zwiększenia stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej, które pozwala na pobieranie tych świadczeń przez osobę posiadającą stopień doktora, nie spełnia wymogów z art. 70 ust. 4 Konstytucji RP. **Krajowa Reprezentacja Doktorantów powinna zabiegać o zmianę stanu prawnego w tym zakresie.**

### **III. Wprowadzanie ograniczeń w zakresie możliwości pobierania stypendiów w prawotwórstwie szkół wyższych**

Rozważania dotyczące przepisów zawartych w aktach wewnętrznych Uniwersytetu Wrocławskiego, tzn. w regulaminie przyznawania stypendiów, w kontekście świadczeń o których mowa w art. 199 ust. 1 p.s.w. są bezprzedmiotowe wobec faktu, iż – w mojej opinii – brak możliwości pobierania tych świadczeń wynika już z mocy ustawy. Ponadto stoję na – być może kontrowersyjnym – stanowisku, że niedopuszczalne jest ograniczanie w drodze aktów prawotwórstwa szkół wyższych praw przyznanych jednostkom przez ustrojodawcę i ustawodawcę, bowiem autonomia szkół wyższych, z której wypływa samodzielność uczelni w zakresie uchwalania aktów wewnętrznych i regulowania tymi aktami praw i obowiązków studentów/doktorantów, nie może być narzędziem do pozbawiania jednostek praw

przysługujących im z mocy ustawy. W tym zakresie konstytucyjna **zasada autonomii szkół wyższych zawsze musi ustąpić przed prawami i wolnościami jednostek**<sup>2</sup>. Z tego też powodu, moim zdaniem, szkoła wyższa nie może wprowadzać nieprzewidzianych w ustawie ograniczeń podmiotowych w zakresie stypendium doktoranckiego oraz zwiększenia stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej w aktach wewnętrznych, np. w regulaminach stypendialnych. W praktyce ograniczenia takie, np. w odniesieniu do pracowników uczelni będących jednocześnie doktorantami, są jednak często spotykane, co trafnie zauważono w opinii KPKRD.

## **Podsumowanie**

W mojej opinii, w zakresie przedstawionego stanu faktycznego i na podstawie przeprowadzonych wyżej rozważań, należy sformułować następujące wnioski:

- 1) Osoba posiadająca stopień naukowy/stopnie naukowe **może zostać przyjęta** na studia doktoranckie, nawet w zakresie tej samej dyscypliny, w której posiada już stopień naukowy,
- 2) Uczestnik studiów doktoranckich posiadający stopień naukowy **nie może pobierać** stypendium socjalnego, zapomogi, stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych, stypendium dla najlepszych doktorantów oraz stypendium ministra za wybitne osiągnięcia,
- 3) Na brak możliwości pobierania stypendiów, o których mowa w punkcie 2, nie wpływa ani odbycie studiów doktoranckich bez uzyskania stopnia doktora, ani uzyskanie tego stopnia poza studiami doktoranckimi, a jedynie sam fakt posiadania stopnia naukowego,
- 4) Uczestnik studiów doktoranckich posiadający stopień naukowy **może pobierać** stypendium doktoranckie oraz zwiększenie stypendium doktoranckiego z dotacji projakościowej, co należy ocenić zdecydowanie krytycznie z punktu widzenia zasady z art. 70 ust. 4 Konstytucji RP,
- 5) Szkoła wyższa w aktach prawa zakładowego **nie może ograniczać** praw jednostek przyznanych im przez ustawę, jeżeli sama ustawa nie zezwala na wprowadzanie takich ograniczeń.

Sporządził:

mgr Łukasz Kierznowski

Komisja Prawna KRD

---

<sup>2</sup> Por. A. Jakubowski, *Konsekwencje zasad państwa prawnego dla prawotwórstwa w sferze edukacji*, „Przegląd Sejmowy” 5(124)2014, s. 202-217.